

zamke patetike

Slavenka Drakulić: HOLOGRAMI STRAHA, GZH, Zagreb, 1987.

radmila gikić

Na kraju čitanja romana *Hologrami straha* Slavenke Drakulić možemo da se upitamo da li je autorka uspjela da izbegne patetiku govora o istoriji svoje bolesti? Da li je ovaj roman atobiografski? Neosporno da jeste. A da li je to umanjilo njegovu vrednost? Pre bi se reklo: ne.

To što je većina kritičara isticala da je Slavenka Drakulić poslom vezana za novinarstvo, pa joj onda i prigovaralo, zbog lakoće pisanja, mislim da je neumesno. Pre ove knjige, Drakulićeva je objavila *Smrtni grijesi feminizma* 1984. godine, koja jeste pisana novinarskim stilom, sastavljena od tekstova pretežno objavljenih u periodici. Ali kada bismo imali uvid u to čime su se sve bavili pisci, koja su im sve zanimanja bila namenjena, malo bi profesija bilo a da u njima nije bilo i književnika.

Njen život podeljen je čvrstom linijom, sećivom na: predašnje šestogodišnje življenje sa bolešću kao neminovnom sraslicom za telo, kao senkom — i na onaj drugi, potonji, nakon Velike Odluke, operacije bubrega u Americi, bez priraslice, bez bolesti.

Sve dok je bolest u telu, u glavnoj ličnosti /autoru, dotle je štivo čitljivo, naša zainteresovanost potpuna, i to je ona prva i bolja polovina romana. Od trenutka kada autor i (sada već bivša) bolest ostaju iza bolničkih vrata, a nova osoba, još sa sumnjom, živi u razmišljanjima koja više ne prate glavnu nit romana — gubi se osnovni tok kazivanja i čitljivost postaje manja, dolazi do zamora, i sa poslednjom pročitanim stranicom kao da je svima laknulo: bolesnici bolest i sve oko nje (do povratka iz Amerike u staro obitavalište), ali i čitaocu.

Bolji deo romana zato je svakako njegov prvi deo, i u njemu pogotovo nekoliko pojedinačnih manjih ili većih celina.

Roman počinje jednostavnom rečenicom: »Naravno da se bojim. Bojala sam se čitavo vrijeme.« I to jednostavno priznanje zapravo je priznanje važnije autorki/junaku romana negoli čitaocu, jer priznati sebi, naglas, na samom početku da je strah sveprisutan i da ga treba savladati, to i takvo priznanje ravno je priznanju bolesti. Savladati strah, u ovom slučaju, značilo je savladati i bolest. »Svakog drugog jutra u pet sati išla sam na dijalizu u bolnicu na Istočnoj 71. ulici«, dodaje Slavenka Drakulić nekoliko stranica kasnije, kada pokušava da objasni razlog zašto se odlučila za operaciju.

»Da vjerujem u Boga, da su me naučili da u njega vjerujem, sada bih mu se pomolila. . .«: u krajnjoj neodumici, osamljenost, prepuštenosti sebi i bolesti pokušaje Slavenka Drakulić da prizove u pomoć i Boga, ali, ni u njega ne veruje.

Potpuno prepuštenoj sebi i svojoj bolesti, samoća i osamljenost nadnele su se nad pokrivač, pritiskale su telo za ležaj, te ako su i postojale druge osobe koje bi rado bile sa autorom /junakom, u tom odlučnom trenutku njima nije bilo dato pravo na prisutnost, na svedočenje i saučestvovanje.

I u opisu trenutka u kome je bolest bila savladana, Slavenka je zapisala najbolje stranice u knjizi; rastodan trenutak dogodio se kupao-nici, i u njemu je, ponovo učestvovala jedino ona sama: »Zatim sam čula zvuk izdvojen od svih ostalih zvukova, tako izvanredno nov. Zvuk vlastitog mokrenja. Siguran, dugačak mlaz. Uхватила sam se za držač na zidu, malo se podigla i upalila svetlo.

Stajala sam raširenih nogu, nagnuta prema naprijed: široki mlaz tamnožute mokraće slijevao se niz porculansku školjku bojeći vodu na dnu. Sasvim sam se ispravila. Sada se topla tekućina slijevala niz bedra, miješajući se sa

znojem: još nisam prestala mokriti, voda je izlazila nezadrživo. Podmetnula sam ruku: osjetila sam kako puni šaku, kako se probija kroz prste i izliva na pod.«

Sasvim slučajno, prateći sve vreme Slavenkinu bolest, iz stranice u stranicu, sve više sam primećivala da je mnogo češće spomenula reč želudac nego bubreg (koji je uslovno rečeno, glavni predmet) priče. Bubreg je Slavenka osećala u želucu: »pritisnula želudac«, želudac mi se stegao«, »težinu u želucu«, »tekućine kako klokoče u želucu«.

poetika detalja

Oto Horvat: GDE NESTAJE ŠUMA, Književna zajednica Novog Sada, 1987.

saša radonjić

Jedna od grubih klasifikacija poetika, koju bi savremeni kritičar shodno svojoj praksi mogao uspostaviti, polarizovala bi rečene na dve grupe: one koje svojom formom, strukturom, vokabularom, ritmičkim ustrojstvom, interpunkcijskim svojstvima (u sprezi sa semantikom) djeluju krajnje prijemljivo, zahvalno, za kritičko razglabanje vrlo iskoristivo. Drugu grupu bi sačinjavale poetike koje plijene sasvim različitim, teže uhvatljivim, odrednicama koje ne opstojavaju na temeljima virtuoznosti i formalnom smislu. Karl Sandberg je takvo ispisivanje definisao kao »niz objašnjenja života što tonu u vidike prebrze za objašnjenja«.

Baveći se i jednom i drugom grupom poetika, (napominjem da je riječ o gruboj i ad hoc klasifikaciji) vjerovatno je svaki kritičar osjetio još jedan od mnogobrojnih paradoksa svoje pozicije, a koji se sastoji u sledećem: manje prohodna (»nečitljivija«) poezija, pokazuje se kao kudikamo iskoristivije štivo za onoga ko mu prilazi sa hermeneutičkim ambicijama, od one koja na prvo pažljivije čitanje, svoje obnaženo tijelo sa svim oblinama drsko daje na uvid.

Dakle, pri suočavanju sa ovakvom poetikom tzv. dnevni kritičar postaje svjestan nekorisnosti svoje podmazane i uhodane aparature i uviđajući da je prostor za njegovo spekulativno rešeto bitno sužen, a opet iskreno želeći da nešto prozbori o knjizi, pribjegava digresijama, citiranjima, »neophodnim uvodima« (ovaj slučaj) čime će tekst u konačnici ispuniti prostor od željene dvije ili tri kucane kartice.

Mladi pjesnik Oto Horvat, rođen 1967. godine (dobitnik BRANKOVE NAGRADE za 1987.) je svim svojim poetskim bićem u okvirima ovog potonjeg.

Prva pjesma, u njegovoj knjizi, nazvana »Ključ« (a govori o beskorisnosti slučajno pronađenog ključa) pravovremeno upozorava čitaoca na intonaciju kojom su, ukoričene stranice protkane. Svaki ključ za »vrata poezije« O. Horvata je beskoristan. A pribjeći kalauzu, ili nekom drugom sredstvu, je besmisleno, pošto je dovoljno ta »vrata« samo malo gurnuti i ona se sama, nezaključana bešumno otvaraju.

No ostavimo se impresionističkih dosjetki i pokušajmo ipak konkretizovati one osnovne postulate Horvatove poetike, koja je na najljepši način inaugurisana knjigom GDE NESTAJE ŠUMA.

U svojim najboljim izdanjima čini mi se da je Horvat pjesnik prostora i ambijentacije. U svrhu pobližeg definisanja ovog određenja moglo bi se citirati pjesnika koga i sam Horvat često priziva u svom prvcu — Geri Snajdera. A on veli:

A potom, u drugom delu knjige, Slavenka se i sama pita: »kako ispričati«. Traganje i zalaganje u prošlost, uvođenjem manje važnih, sporednih i samo njoj važnih likova, zamara čitaoca.

Svi likovi koji su prisutni u knjizi, od kćerke Nataše i medicinskog osoblja do Jelene, Ivana, Grace, više su sećanjem okrnuti, udaljeni, nego stvarni — i za roman od manjeg značaja. Jedino je sećanje na Ninin sprovod i sve što je u vezi sa tim događalo jedna od jačih pojedinosti. Sećanja zadiru i u odnos brata i majke kao ljubavi koju nikada autorka nije prebolela, kao ljubomoru na brata koji ju je natkrililo. I blagost oca, iznenadna.

I, na kraju, možemo se pitati da li roman *Hologrami straha* zahvaljuje svoju zanimljivost prvenstveno autentičnosti autorkine priče? Slavenka Drakulić, koja je nagovjestila novu knjigu, zainteresovala nas je dovoljno da sebe tom novom knjigom stavi na veći ispit.

*sa suncem i Mesecom
U svojoj utrobi
Prostorni Pesnik
Spava.
Nema kraja nebu—
Ali njegove pesme,
Poput divljih gusaka,
Odeću sa ivice.*

U sjajnim pjesmama kao što su »Ključ«, »Nedeljno spremanje«, »Nedeljni bluz«, autor ne dopušta poetskom subjektu da se javi prije no što svi, spomenuti ambijentacioni elementi ne konstituišu neophodne preduslove za dovoljno artikulisan govor. »Akustike starih kuća« pjesnik je očigledno, veoma dobro osjetio i transplatirao ih u tkivo teksta, koje usled toga obiluje »poetikom detalja«. Horvatovo uvežbano oko, polako i sve promatra. Zadržaće se na krajnje nesvakidašnjim, bizarnim stvarima, predmetima, pa podjednako pažnjom kao i kad fiksira sasvim svakidašnje, ovozemljaste. Ne pretpostavljajući, dakle, jedne drugima zbog a priori utvrđenih poetskih svojstava, Horvat odbacuje kategorije relevantnosti i stvara samosvojan, letargičan, katkad melanholičan pjesnički svijet. U njemu nema mjesta buntu, rušilačkim pretenzijama, eksploziji, ali zato autorova umna pomirljivost, intima koja se ne prikriva, mnogo više iniciraju čitaoca da se pred činjenicom svog postojanja razgoliti, mijenjajući rakurs grubog, mizantropskog promatranja svijeta.

Naročitu dragocjenost ove knjige predstavljaju zadnje stranice. Ispod nepretenciozno formulisanog podnaslova »Pisanje« autor je kratkim i ostrim ali sasvim jasnim potezima iscrtao skicu autopoetičkog karaktera. Dakle, kroz četiri naslova, (»Što se mene tiče«, »Što se tiče drugih«, »Ja kao mlad pisac«, »Ja kao star pisac«) Horvat pokazuje da njegova svijest o pjesničkom umijeću već u začetku stiče zanimljivu fizionomiju. Pravidno suprotstavljajući dva poslednja teksta, jedan drugom, (»Ja kao mlad pisac« i »Ja kao star pisac«) on vrlo suptilno ukazuje na apsolutnu vanvremenost i neovisnost pjesničkog stvaralaštva. Dobra pjesma ili dobar stih nikada nisu plod niti starosti niti mladosti. Oni su direktan produkt etimona kojima, na sreću, ne znamo ni ime, ni lokaciju, ni sastav. Završimo zato ovaj prikaz još jednim pozivanjem na »Probne definicije poezije« Karla Sandberga:

»Poezija je otvaranje i zatvaranje vrata, dok se onima koji tu zaviruju prepušta da nagadaju šta su to videli u magnovenju.«